Ijod va ijodiy faoliyat uyg'unligi

Axmedova Rayhona Axmadjanovna
Ta’lim va tarbiya nazariyasi vametodikasi
(maktabgacha ta'lim) magistranti
Qambarov Abdujabbor Baxroliyevich
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doctori (PhD), dotsent

Annotatsiya. Mazkur maqolada ijod va ijodiy faoliyat tushunchalarining mazmun-mohiyati, ularning o‘zaro uyg‘unligi hamda shaxs rivojlanishidagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, ta’lim jarayonida o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish, kreativ qobiliyatlarini shakllantirish va innovatsion yondashuvlarni qo‘llashning pedagogik imkoniyatlari yoritib berilgan. Maqolada ijodiy faoliyatning inson tafakkuri, mustaqil fikrlashi va ma’naviy kamolotiga ta’siri haqida ham fikr yuritilgan. Zamonaviy ta’lim tizimida ijodkor shaxsni tarbiyalashning dolzarbligi hamda uning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Ijod, ijodiy faoliyat, kreativlik, kreativ tafakkur, innovatsion yondashuv, mustaqil fikrlash, pedagogik texnologiyalar, ta’lim jarayoni, shaxs rivojlanishi, ijodkorlik, intellektual salohiyat, zamonaviy ta’lim, barkamol avlod, pedagogika, tafakkur rivoji.

KIRISH

Bugungi kunda dunyo miqyosida ilm-fan, texnika va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi jamiyatning barcha sohalarida yangicha fikrlashni, kreativ yondashuvni hamda innovatsion faoliyatni talab etmoqda. Bunday sharoitda insonning ijodiy salohiyati eng muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Chunki zamonaviy jamiyat taraqqiyoti faqat tayyor bilimlarni egallash bilan emas, balki yangi g‘oyalarni yaratish, muammolarga noodatiy yechim topish va mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega bo‘lgan shaxslarni shakllantirish bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu nuqtai nazardan, “ijod” va “ijodiy faoliyat” tushunchalarining mazmun-mohiyatini chuqur o‘rganish hamda ularning o‘zaro uyg‘unligini tahlil qilish bugungi pedagogika, psixologiya va falsafa fanlarining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Ijod inson tafakkurining eng murakkab va yuksak shakllaridan biri bo‘lib, u yangilik yaratishga yo‘naltirilgan faoliyat sifatida talqin etiladi. Ijod jarayonida shaxs mavjud bilim va tajribalarni qayta ishlaydi, ularga yangicha mazmun beradi va natijada yangi g‘oya, mahsulot yoki faoliyat shaklini yuzaga keltiradi. Shu sababli ijod insonning intelektual salohiyati, dunyoqarashi va individual qobiliyatlari bilan uzviy bog‘liqdir. Ijodiy faoliyat esa ana shu ichki salohiyatning amaliy ifodasi bo‘lib, insonning o‘z bilim, ko‘nikma va malakalarini yangi vaziyatlarda qo‘llashi, yangilikka intilishi hamda mustaqil qaror qabul qilishi orqali namoyon bo‘ladi. Ijod va ijodiy faoliyat bir-birini to‘ldiruvchi tushunchalar hisoblanadi. Agar ijod yangilik yaratish jarayonining nazariy va ruhiy asosini tashkil etsa, ijodiy faoliyat uning amaliy ko‘rinishini ifodalaydi. Ularning uyg‘unligi esa shaxsning har tomonlama rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bugungi ta’lim tizimida o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish, ularni mustaqil izlanishga yo‘naltirish hamda erkin tafakkurini shakllantirish asosiy vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Chunki kreativ fikrlaydigan yoshlar kelajakda jamiyatning innovatsion rivojlanishiga katta hissa qo‘sha oladi.

Hozirgi davrda an’anaviy ta’lim usullari bilan bir qatorda interfaol metodlar, muammoli ta’lim, loyihaviy yondashuv va raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Bunday metodlar orqali o‘quvchilar faqat tayyor ma’lumotlarni o‘zlashtiribgina qolmay, balki o‘z fikrini erkin ifodalash, tahlil qilish, taqqoslash va yangi g‘oyalarni ilgari surish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Natijada ularda tashabbuskorlik, mustaqillik, kreativ tafakkur va innovatsion yondashuv shakllanadi. Shuningdek, ijodiy faoliyat insonning ma’naviy-axloqiy kamolotiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Ijodkor shaxs odatda

keng dunyoqarashga, estetik didga, yuksak madaniyatga va ijtimoiy faollikka ega bo‘ladi. Chunki ijod jarayoni insondan nafaqat bilim va qobiliyatni, balki sabr-toqat, mas’uliyat, izlanish va yangilikka intilish kabi sifatlarni ham talab etadi. Shu jihatdan qaraganda, ijodiy faoliyat yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Bugungi globallashuv sharoitida davlatlarning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyoti ham ko‘p jihatdan inson kapitalining ijodiy salohiyatiga bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Innovatsion iqtisodiyotga asoslangan jamiyatda kreativ fikrlaydigan, tashabbuskor va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash ustuvor vazifa sifatida e’tirof etilmoqda. Shu sababli ta’lim tizimida ijod va ijodiy faoliyat uyg‘unligini ta’minlash, yoshlarning kreativ imkoniyatlarini rivojlantirish hamda ularda innovatsion tafakkurni shakllantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri sanaladi.

Ijod inson faoliyatining eng muhim va murakkab shakllaridan biri hisoblanadi. U insonning tafakkuri, dunyoqarashi, bilim va tajribasi asosida yangi g‘oya, yangi mahsulot yoki yangi faoliyat turini yaratishga qaratilgan jarayondir. Ijodning asosiy belgisi yangilik yaratish bilan xarakterlanadi. Shu sababli ham ijod insonni boshqa mavjudotlardan ajratib turuvchi muhim omillardan biri sifatida e’tirof etiladi. Insonning ijodiy salohiyati uning fikrlash doirasi, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati hamda hayotiy muammolarga yangicha yondashuvi orqali namoyon bo‘ladi. Ijodiy faoliyat esa insonning ijodiy imkoniyatlarini amaliyotda namoyon etish jarayoni bo‘lib, unda shaxs o‘z bilim, ko‘nikma va malakalarini erkin hamda samarali qo‘llaydi. Ijodiy faoliyat davomida inson mavjud bilimlarni takrorlamaydi, balki ularni qayta ishlab, yangicha mazmun bilan boyitadi. Bu jarayon shaxsning intellektual rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, yosh avlodda ijodiy faoliyatni shakllantirish orqali ularning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish qobiliyati va kreativ yondashuvi rivojlanadi.

Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, ijodiy faoliyat insonning ichki ehtiyoji va qiziqishlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Agar inson o‘zi qiziqqan faoliyat bilan shug‘ullansa, uning ijodiy salohiyati yanada faol namoyon bo‘ladi. Shu sababli ta’lim jarayonida o‘quvchilarning qiziqishlari, individual xususiyatlari va qobiliyatlarini hisobga olish muhim hisoblanadi. Chunki har bir bolaning o‘ziga xos fikrlash tarzi va ijodiy imkoniyatlari mavjud bo‘ladi. Pedagogning vazifasi esa ana shu imkoniyatlarni yuzaga chiqarish va rivojlantirishdan iboratdir. Bugungi kunda ta’lim tizimida ijodiy faoliyatni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Chunki zamonaviy jamiyatda faqat tayyor bilimlarni egallash yetarli emas. Inson yangi vaziyatlarga moslasha olishi, muammolarni mustaqil hal qilishi va yangicha g‘oyalarni ilgari sura olishi zarur. Shu sababli dars jarayonlarida interfaol metodlardan foydalanish, muammoli vaziyatlar yaratish, loyihaviy ishlanmalarni tashkil etish va innovatsion texnologiyalarni qo‘llash muhim ahamiyatga ega.

Interfaol metodlar o‘quvchilarning faolligini oshiradi va ularni erkin fikrlashga undaydi. Masalan, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Debat”, “Rollli o‘yinlar” kabi metodlar o‘quvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu metodlar orqali o‘quvchilar o‘z fikrini mustaqil bayon qilish, muammolarni tahlil qilish va jamoa bilan hamkorlikda ishlash ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar. Natijada ularda ijodiy yondashuv va tashabbuskorlik shakllanadi. Ijodiy faoliyatning yana bir muhim jihati shundaki, u insonning ma’naviy kamolotiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ijodkor inson odatda keng fikrlovchi, tashabbuskor, estetik didga ega va ijtimoiy faol bo‘ladi. Ijod jarayonida inson o‘z his-tuyg‘ularini erkin ifoda etadi, yangi narsalarni o‘rganishga intiladi hamda o‘z ustida ishlashga odatlanadi. Bu esa shaxsning barkamol rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

Quyidagi jadvalda ijodiy faoliyatning shaxs rivojlanishiga ta’siri ko‘rsatib o‘tilgan:

Yo‘nalish	**Ijodiy faoliyatning ta’siri**
Tafakkur rivoji	Mustaqil va kreativ fikrlash shakllanadi
Intellektual salohiyat	Bilimlarni tahlil qilish va yangilik yaratish rivojlanadi
Kommunikativ ko‘nikma	Jamoa bilan ishlash va fikr almashish

	kuchayadi
Ma’naviy rivojlanish	Estetik did va madaniy saviya oshadi
Shaxsiy faollik	Tashabbuskorlik va mas’uliyat hissi shakllanadi

Demak, ijod va ijodiy faoliyat uyg‘unligi insonning har tomonlama rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, ta’lim jarayonida ijodiy muhit yaratish orqali o‘quvchilarning erkin fikrlashi, kreativ qobiliyatlari va innovatsion yondashuvlarini rivojlantirish mumkin. Bu esa kelajakda raqobatbardosh, intellektual salohiyatga ega hamda jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo‘sha oladigan yoshlarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ijod va ijodiy faoliyat inson hayotining ajralmas qismi bo‘lib, shaxsning intellektual, ma’naviy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ijod inson tafakkurining yuksak ko‘rinishi sifatida yangilik yaratishga xizmat qilsa, ijodiy faoliyat ana shu imkoniyatlarning amaliy ifodasi hisoblanadi. Ularning o‘zaro uyg‘unligi esa insonning mustaqil fikrlashi, kreativ yondashuvi va muammolarga innovatsion yechim topish qobiliyatini shakllantiradi.

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish eng dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Chunki bugungi globallashuv davrida jamiyatga nafaqat bilimli, balki kreativ fikrlaydigan, tashabbuskor va raqobatbardosh mutaxassislar zarurdir. Shu sababli ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash va o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Ijodiy faoliyatni rivojlantirish orqali o‘quvchilarda erkin fikrlash, tahlil qilish, yangilik yaratish va o‘z fikrini mustaqil ifoda etish ko‘nikmalari shakllanadi. Ayniqsa, maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim bosqichlarida bolalarning qiziqishlari va individual qobiliyatlarini qo‘llab-quvvatlash ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Shuningdek, ijodiy faoliyat insonning ma’naviy kamolotiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ijodkor shaxs keng dunyoqarashga ega bo‘lib, estetik didi, kommunikativ madaniyati va ijtimoiy faolligi bilan ajralib turadi. Bu esa jamiyat taraqqiyotida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Demak, ijod va ijodiy faoliyat uyg‘unligini ta’lim tizimida samarali tashkil etish orqali barkamol, kreativ va innovatsion fikrlovchi avlodni tarbiyalash mumkin. Bu esa kelajakda jamiyatning ilmiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishiga munosib hissa qo‘shadigan yoshlarni voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. *Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
3. To‘xtaxodjayeva M.X. *Pedagogika nazariyasi*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
4. Ishmuhamedov R., Yo‘ldoshev M. *Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar*. – Toshkent: Nihol, 2013.
5. Azizxo‘jayeva N.N. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. – Toshkent: TDPU, 2006.
6. G‘ulomov S.S. *Shaxs va ijodiy tafakkur rivoji*. – Toshkent: Fan, 2015.
7. Xasanboyev J., To‘raqulov X. *Pedagogika*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
8. Vygotskiy L.S. *Tafakkur va nutq*. – Moskva: Pedagogika, 1999.
9. Davletshin M.G. *Umumiy psixologiya*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2002.
10. Musurmonova O. *O‘quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirish*. – Toshkent: Fan, 2007.